

Afwisseling van vergrijzing en verjonging

DE BEVOLKINGSOPBOUW VAN DE GROEIKERN IS ALS DE RIMPELING IN EEN VIJVER

WIM KONTER EN MARIJKE RIJKERS

De demografische ontwikkeling in de groeikernen wordt in de groeifase vooral gekenmerkt door een instroom van jonge gezinnen. Zo ontstonden nieuwbouwwijken met een homogene bevolkingssamenstelling. De mannen zijn hele dagen van huis, vaak forens, en de vrouwen zitten thuis met de kinderen. De voorzieningen in deze wijken richten zich met name op deze kinderen. Naast veranderingen in de huishoudenssamenstelling, krijgen deze wijken de komende decennia een massale vergrijzing te verwerken. Het voorzieningenniveau dient hieraan aangepast te worden.

We maken de effecten zichtbaar voor de Noordhollandse groeikern Hoorn. Hoorn kende een grote groei in de periode 1975 tot 1985. In die periode stroomden vooral jonge gezinnen in. Dit leidde in eerste instantie tot een sterke groei van de bevolking van 25 tot 35 jaar, en iets later tot een groei van de 35- tot 45-jarigen.

Sinds kort neemt het aantal 45- tot 54-jarigen fors toe. Dit gaat dan weer ten koste van het aandeel 35- tot 45-jarigen (het zijn grotendeels dezelfde mensen). Het is niet moeilijk te voorspellen dat op korte termijn het aantal 55-plussers zal toenemen (grafiek 1). In 1990 heeft Hoorn dus extra veel 35- tot 45-jarigen, in 2000 extra veel 45-tot 55-jarigen en in 2015 60-tot 70-jarigen, en zo schuift de overloopbevolking door. Maar niet alleen deze 'oudersgroep', maar ook hun kinderen zorgen voor pieken in bepaalde leeftijdsgroepen, ongeveer 20 jaar later. Het grote aantal 20- tot 35-jarigen zorgt voor een groot aantal kinderen. Wanneer deze groep doorschuift, zal ook het aantal geboorten afnemen.

De overloop is voor de bevolkingsopbouw van Hoorn te vergelijken met het gooien van een steen in een vijver. Tot ongeveer 2050 vertoont de leeftijdsopbouw schommelingen, de golven worden minder extreem net als de rimpelingen in de vijver. Daling van het geboorte-niveau en

migratie zorgen voor demping. De overloop heeft een lang remspoor!

FLEXIBEL

De extra instroom van jonge gezinshuishoudens in een periode die gekenmerkt werd door het doorzetten van de individualisering, heeft zijn gevolgen gehad voor de huidige samenstelling van de huishoudens. Hoorn heeft relatief meer gescheidenen, eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen in de groep van 30-tot 50-jarigen. Een deel van hen heeft lagere inkomens. Dat betekent een extra last voor de gemeente (bijvoorbeeld bijstandsmoeders).

Is de eenzijdigheid van de woningvoorraad, grotendeels typisch op gezinshuishoudens afgestemde nieuwbouw, een probleem? Of moeten we juist zeggen dat eengezinshuizen ook aantrekkelijk zijn voor een- en tweepersoonshuishoudens? Voor oudere mensen geldt dat waarschijnlijk niet. Die willen alle essentiële vertrekken gelijkvloers (slaapkamer). De toekomstige nieuwbouw in Hoorn zal moeten worden afgestemd op een- en tweepersoonshuishoudens en zal aanpasbaar moeten zijn voor oudere bewoners.

Wat doe je aan de extra pieken en dalen in de leeftijdsopbouw? Is het iets om je zorgen over te maken? Wis en waarachtig, want die pieken en dalen zetten zich voort in schommelingen in de vraag naar voorzieningen, naar zorg door de overheid. Schommelingen staan een efficiënt gebruik van collectieve goederen in de weg. Wat dat betreft zijn de schommelingen in het aantal jongeren en ouderen het meest problematisch, omdat de overheid juist voor deze categorieën veel investeringen pleegt: onderwijs- en zorgvoorzieningen. In twee richtingen is een oplossing denkbaar; je zou kunnen proberen de golven te dempen door migratie te stimuleren in bepaalde leeftijdsgroepen die ondervertegenwoordigd zijn; je kunt proberen het voorzieningenapparaat flexi-

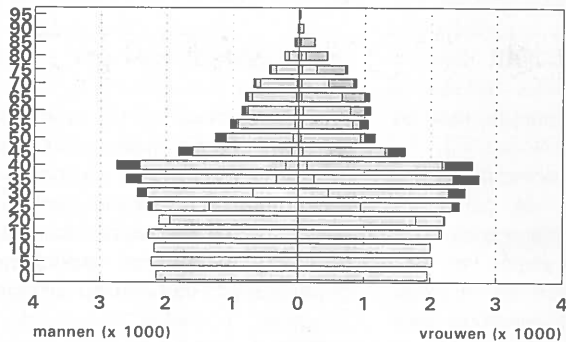
Actieve 55-plussers.

Bevolkingsopbouw Hoorn 1990

ongehuwd gehuwd weduw gescheiden

leeftijd

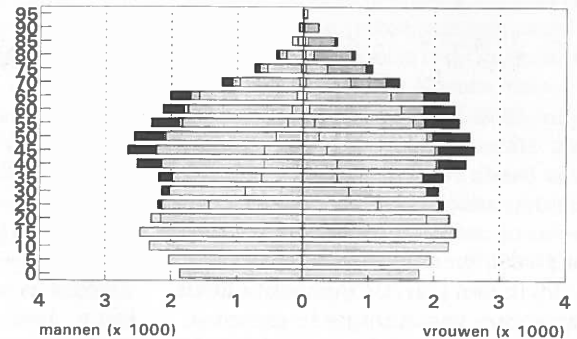

Bron: CBS

Bevolkingsopbouw Hoorn 2015

ongehuwd gehuwd weduw gescheiden

leeftijd

Bron: A&G NH

bel te maken, zorgen dat een deel van de voorzieningen multi-functioneel en eenvoudig voor een ander gebruik geschikt te maken is. Daarbij moet beseft worden dat de huidige overcapaciteit, bijvoorbeeld aan scholen, voor een deel van korte duur is, omdat er weer een piek komt (zij het in afgezwakte vorm).

De extra toename van oudere inwoners die de groeikernen sowieso te wachten staat, is echter in mindere mate reden tot zorg dan nu wel wordt gedacht. Ouder zijn en extra zorg behoeven gaan steeds minder samen op. Een geluk bij een ongeluk? Ouderen blijven zeker tot hun vijfenzeventigste jaar actief en gezond.

CSP

Zo tussen 2000 en 2015 hebben de groeikernen te maken met een extra grote groep senioren. Deze mensen zijn grotendeels uitgewerkt en de kinderen zijn de deur uit. Zij belanden in een nieuwe levensfase, zijn nog lang niet 'oud' en hebben veel tijd. Uit onderzoek¹ verricht in Hoorn, blijkt dat het gedrag van ouderen aan het veranderen is. Het beeld van de passieve, teruggetrokken, soms uitgebluste oudere gaat niet meer op.

Mensen stoppen deels bewust en deels gedwongen al op vrij jonge leeftijd met werken. In het algemeen wordt aangenomen dat dit maar een tijdelijk verschijnsel is, vandaar recente geluiden tot opheffen van de VUT en uitstel van de pensioering. Echter, ook een arbeidsmarkt met minder jongeren maakt het door een hogere arbeidsproductiviteit minder noodzakelijk dat ouderen full-time aan het arbeidsproces zullen blijven deelnemen. De beroepsbevolking zal steeds meer bestaan uit mannen en vrouwen van 25

tot 55 jaar. Mensen in die levensfase krijgen het steeds drukker door de combinatie van een baan met de zorg voor het huishouden en veelal ook kinderen. Een deel van de vrije tijds-activiteiten is iets voor later. En dat zal zeker gelden voor een groeikern als Hoorn, waar veel mensen voor hun werk forenzen.

Een groeiend aantal 55-plussers ziet naast het werk een nieuw perspectief. Men zit vol met plannen voor bezigheden waar men eerder niet aan toe is gekomen. Kanten in jezelf ontwikkelen die vroeger zijn blijven liggen, kanten die te maken hebben met creativiteit en sportiviteit, maar ook met maatschappelijke beweegzaamheid.

Senioren zoeken in hun eigen woonplaats naar een educatief, cultureel en sportief aanbod van activiteiten. In de groeikernen zal de komende tijd de markt voor deze voorzieningen groeien, en niet zozeer die van de zorgvoorzieningen. Het is heel goed mogelijk dat de komende generatie actieve 55-plussers een belangrijke bijdrage kan leveren aan de zorg voor 'oude ouderen'. De nieuwe 55-plussers zijn zeker niet alleen uit op genieten van het leven, maar willen ook, zij het meer vrijblijvend, maatschappelijk bezig zijn.

Voorzieningen die voor 55-plussers interessant zijn, zijn voor een deel goed uitwisselbaar met voorzieningen voor jongeren. Hierbij valt te denken aan een divers cursusaanbod in scholen en wijkcentra, recreatie in sportzalen en op -velden, en een CSP (Cultureel SeniorenPaspoort). Activiteiten moeten meer worden gericht op senioren, en vaker overdag plaatsvinden. De senioren kunnen bestuurs- en uitvoerend werk rond allerlei voorzieningen voor een deel ook zelf ter hand nemen.

De groeikernen zouden nu al in kunnen spelen op de extra grote groep 55-plussers die over tien jaar wordt verwacht. Uit onderzoek blijkt dat groeikernen niet alleen voor gezinshuishoudens een aantrekkelijk woonmilieu vormen, maar ook voor oudere mensen. Zij vinden een groen en rustig woonmilieu aantrekkelijk, een eigenschap waarover de groeikernen in ruime mate beschikken. In de drukke Randstad zijn die milieus maar mondjesmaat te vinden, en zeker niet voor iedere beurs. Een deel van de mensen dat stopt met werken, grijpt deze gelegenheid aan om te verhuizen en kijkt daarbij ook over de eigen gemeentegrenzen heen. Een groeikern als Hoorn zou daarop in kunnen spelen en nu 55-plussers kunnen interesseren voor het wonen in Hoorn. Het migratie-patroon uit het verleden toont dat hiervoor wel degelijk mogelijkheden zijn, want toen was al sprake van een kleine instroom van 55-plussers. Tegelijkertijd kunnen dan (juist ook door de markt) voorzieningen worden ontwikkeld die voor actieve 55-plussers aantrekkelijk zijn, voorzieningen die over een tijdje toch nodig zijn voor de eigen inwoners. De investeringen voor deze voorzieningen zullen hun geld opbrengen, omdat ze voor een langere tijd rendabel zijn. De groeikern wordt minder een forensenkern en meer een vrije tijds-woonmilieu voor ouderen. Dat dit aantrekkelijk kan zijn, is te zien in het Gooi en in de duinstreek.

Wim Konter en Marijke Rijkers zijn senior-onderzoekers bij de Dienst Ruimte en Groen van de Provincie Noord-Holland.

noot 1 Provincie Noord-Holland, Dienst Ruimte en Groen, '55-Plus actief. De leefwijze van senioren van 55 tot 65 jaar die het arbeidsproces hebben verlaten'. Signalen 3, Haarlem, juli 1991